

# Variation, förändring, interaktion – personliga pronomen i Helsingforsfinska

*Hanna Lappalainen*

Helsingfors universitet

Variation i bruket av personliga pronomen har undersökts i flera finska sociolingvistiska studier under de senaste 40 åren. Detta är förståeligt, för dessa pronomen har olika varianter och varianternas popularitet har förändrats under årens lopp. Attitydundersökningar visar också att personliga pronomen är de viktigaste kännetecknen för olika finska dialekter och icke-lingvister är medvetna om dem. De har blivit markörer med vilka talarna kan framhäva att de tillhör en viss region, men de kan också användas för att konstruera sociala betydelser (se Eckert 2008, 2012).

Talspråket i Helsingfors har utvecklats i korsdraget mellan det normerade språket (skriftspråket) och olika dialekter. Under slutet av 1800-talet när Helsingforsfinskan utformades tillägnade sig de övre socialgrupperna ett skriftspråkligt sätt att tala, medan språket i de lägre socialgrupperna utvecklades på basis av finskans västra dialekter (Paunonen 2005a, 2005b). Således används fortfarande både skriftspråkliga och talspråkliga varianter sida vid sida (t.ex. Paunonen 2005a, b; Lappalainen 2010). Även svenskan har lämnat sitt eget avtryck i Helsingforsfinskan (Paunonen 1990). Tabellen nedan visar att fyra av sex pronomen har (åtminstone) två olika varianter.

Tabell. Personliga pronomen i talspråket i Helsingfors.

	skriftspråklig variant	talspråklig variant
1:a person singularis ('jag')	<i>minä</i>	<i>mä (mää)</i>
2:a person singularis ('du')	<i>sinä</i>	<i>sü (süü)</i>
3:e person singularis ('han, hon')	<i>hän</i>	<i>se</i>
1:a person pluralis ('vi')	<i>me</i>	<i>me</i>
2:a person pluralis ('ni')	<i>te</i>	<i>te</i>
3:a person pluralis ('de')	<i>he</i>	<i>ne</i>

I mitt föredrag beskriver jag variationen när det gäller personliga pronomen i ljuset av olika materialinsamlingar. Materialet kommer från tre projekt som har genomförts under 2000-talet i Helsingfors:

- 1) servicesamtal som har videoinspelats vid Folkpensionsanstaltens byråer (FBA, Kela på fi., jfr t.ex. Försäkringskassan i Sverige)
- 2) intervjuer och samtal som har insamlats inom projektet "Finskan i Helsingfors: variation, social identitet och språkliga attityder i en urban miljö"
- 3) intervjuer med infödda Helsingforsinvånare inspelade under tre årtionden (1970-, 1990- och 2010-talet) – delvis med samma informanter i de olika intervjuerna

I mina undersökningar har jag utnyttjat sociolingvistiska, samtalsanalytiska och delvis även etnografiska perspektiv.

Mitt föredrag består av två delar. Först presenterar jag den variation som gäller för de personliga pronomenen i Helsingforsfinska och vad denna variation säger oss om kampen mellan skriftspråket och talspråket, om språkförändring i verklig tid, om social variation och om påverkan av

kontakterna med Helsingforssvenskan. Jag kommer också att diskutera hurdana sociala betydelser de olika varianterna eventuellt har fått och hur de kan användas för att konstruera olika identiteter. För det andra diskuterar jag vilka fördelar och nackdelar olika typer av material har och vad en kombination av olika teoretiska perspektiv och metoder kan tillföra (jfr Lappalainen 2011).

#### Litteratur

- Eckert, Penelope, 2008. Variation and indexical field. *Journal of Sociolinguistics* 12/4, 453–476.
- Eckert, Penelope, 2012. Three waves of variation study: the emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. *Annual Review of Anthropology* 41, 81–100.
- Lappalainen, Hanna, 2010. *Hän vai se, he vai ne?* Pronominivariaatio ja normien ristiveto. I: Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (red.), *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*, 279–324. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, Hanna, 2011. Förändring, variation och variationens funktioner. En fallstudie av variationen i bruket av personliga pronomen på en finsk landsbygdsort. I: Gustav Bockgård & Jenny Nilsson (red.), *Interaktionell dialektologi*, 159–197. Institutet för språk och folkminnen. Uppsala.
- Paunonen, Heikki, 1990. ”Se on hän suomeksi”. Huomioita kaksikielisten helsinkiläisten suomesta. I: Ingrid Almqvist, Per-Erik Cederholm & Jarmo Lainio (red.), *Från Pohjolas pörten till kognitiv kontakt. Vänskrift till Erling Wande den 9 maj 1990*, 190–214. Finska institutionen, Stockholms universitet.
- Paunonen, Heikki, 2005a. Helsinkiläisiä puhujaprofiileja. *Virittäjä* 109, 162–200.
- Paunonen, Heikki, 2005b. Standard written Finnish as mother tongue. I: Björn Melander et. al. (red.), *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*, 45–56. Uppsala universitet.